

Kissné Mogyorósi Pálma

Írányvonalak a református egyházzenei képzésben

Kissné Mogyorósi Pálma énektanár-karvezető, egyházzeneész, a Nyíregyházi Főiskola Zenei Intézetének adjunktusa, a Nyírségi Református Egyházmegye Kántortovábbképzőjének vezető tanára.

Keresztmetszet a református egyházzenei képzésekről

Az országban különböző szinteken és intézményi kereteken belül működnek egyházzenei ismereteket nyújtó képzések. Zeneiskolákban egyházzene órákon, felekezeti iskolákban egyháziénekek órákon, zeneművészeti szakközépiskolákban egyházzene szakon lehet elsajátítani ezeket az ismereteket.

Egyházzenei végzettség —kántori oklevél vagy egyházzeneész diploma— közép- és felsőfokú képzésben szerezhető.

Az országos kántorképző tanfolyamok —ld. alább— a kántorvizsgát teljesítőeknek oklevelet állítanak ki. Olyan jellegű középiskola vagy egyházi támogatással működő kántorképző intézet, amelyben középfokú egyházzenei képzés vagy kántor szak működik, a református egyházban jelenleg nincsen.

Diplomát adó, felsőfokú egyházzenei oktatás azonban egyházi és világi intézményben egyaránt működik (Debrecenben, Nagykőrösön, Budapesten).

Felsőfokú képzés egyházi intézményekben¹

Nagykőrösön működik hazánk egyik legrégebb egyházi pedagógusképző intézménye, a Károli Gáspár Református Egyetem Tanítóképző Főiskolai Kara. Az 1990-es években az alapképzési szakok —köztük a református kántor szak— elindítását az az igény hívta életre, hogy a református egyház gyülekezeteiben folyó missziói munkát felsőfokú képzettséggel rendelkező, nem lelkészi jellegű szolgálattevők segítsék.

A református kántor alapképzési (BA), 6 féléves szak nappali tagozaton párhuzamos képzésben korábban csak a tanító, illetve óvodapedagógus szakkal, e (2013/2014-es) tanévtől pedig már bármely szakkal együtt felvehető. Az itt megszerzett végzettség így lehetővé teszi, hogy a tanítói és kántori feladatok ellátásán túl az általános iskolák hatodik osztályáig éneket is (vagy egyéb tárgyakat is) oktassanak.

A kántorszakos hallgatók a képzés során speciális szakmai tárgyakat sajátítanak el: gyülekezeti orgonajáték, karvezetés, egyházismeret és liturgika, himnológia, gregorián és graduál, szolfézs-zeneelmélet, zeneirodalom. Mindezek elsajátítását követően főiskolai szinten képzett kántorokká válnak.

A főiskolán 2013-ban alakult meg a Hittanoktató- és Kántorképző Intézet, ahol gyakorlati teológiai, liturgikai és organológiai kutatások is folynak.

¹ E fejezet a különböző intézmények honlapjain található aktuális információkat vette alapul.

A Debreceni Református Hittudományi Egyetem kántor szakának a református tanítóképzésben értékes hagyományai vannak,² bár a szak hosszú évtizedek után csak 1993-ban indulhatott újra a főiskolán.

Az intézményben folyó képzés a zenei készségek fejlesztésén túl az egyházzenei ismeretek gyarapítására ad lehetőséget mind a középiskolai tanulóiraikat befejező diákoknak, mind pedig a kántori szolgálatot szakirányú végzettség és képzettség nélkül végző gyülekezeti tagoknak.

A kántor alapszak tantárgyainak nagy része zenei tárgy, és — a nagykőrösi intézményhez hasonlóan — más alapszakokkal együtt is felvehető. A kántor szak óraadó oktatói révén szoros kapcsolatban áll a Debreceni Református Hittudományi Egyetemmel és a Debreceni Egyetem Konzervatóriumával.

Felsőfokú képzés nem egyházi intézményekben³

További lehetőségeket jelent a felsőfokú egyházzenei képzésben protestáns felekezetűeknek a Debreceni Egyetem Zeneművészeti Kara (BA: egyházzene-orgona, egyházzene-kórusvezetés, MA: egyházzene-tanár szakokon) és a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem (Budapest), amely intézményben — köztudotlan — az egyházzenei doktori fokozat megszerzésére is lehetőség van.

A református egyházban sokan élnek és éltek is e lehetőségekkel — mára már jelentős azon egyházzeneészek száma, akik felsőfokú egyházzenei diplomával rendelkeznek. E szakemberek az ország különböző (felekezeti vagy világi) közép- és felsőoktatási intézményeiben tanítanak, de sokuk az alapfokú művészetoktatásban kamatoztatja megszerzett tudását, vagy kántori szolgálatot végez egy adott gyülekezetben. A Magyar Református Egyház Doktorok Kollégiuma Himnológiai és Egyházzenei szekciójának közel 20 doktori fokozattal rendelkező tagja van. Közülük is sokan aktív egyházzenei szolgálattévők.

Ezek tehát a képzési lehetőségek. Kérdés azonban, hogy egy mai fiatalnak jelent-e perspektívát, hogy az egyházzene területén képezze tovább magát, hivatásának ezt válassza? Jelenleg a magyarországi református egyházban 2 főállású (státusszal rendelkező) kántor van, a többiek különféle megbízással (és ehhez igazodó javadalmazással) végzik szolgálatukat, többnyire polgári foglalkozásuk mellett. Közép- és felsőfokú intézményeinkben, református iskoláinkban is korlátozott azon státuszok száma, amelyekre e felsőfokú végzettséggel rendelkező szakemberek pályázhatnak. Kérdés tehát, hogy szükség van-e a református egyház oktatási és egyéb intézményeiben ennyi „magasan képzett” egyházzeneészre? Fel tudja-e használni valahol tudását a diplomás zenész, vagy csak saját zenei műveltségének gyarapítását szolgálják megszerzett ismeretei?

² A Debreceni Református Kollégiumban (amely idén ünnepelte fennállásának 475. évfordulóját), majd az önállóvá váló Tanítóképző Intézetben (1855-től) is nagy figyelmet fordítottak az ének és zene oktatására. Ez a gyakorlati kántorságra készítette fel a diákokat. A kántor-tanító az iskolán kívül a gyülekezetben is helyt állt.

³ E téma bővebb ismertetéséről ld. Dobszay Ágnes e konferencián elhangzott előadását.

Egyre gyakoribb, szomorú tapasztalat az is, hogy sokszor éppen környezetünkben (gyülekezetünkben) nem ismerik el e képzett szakembereket: az egyházzene színvonalának emelésére és minőségének javítására tett javaslatokat értetlenséggel fogadják, kezdeményezéseiket, amelyekkel református ének-kincsünk legősbibb darabjainak a liturgiába való beemelését segítenék elő, korszerűtlennek vélik (ugyanakkor előnyben részesítenek egyéb, könnyen emészthető zenei megnyilvánulásokat, amelyeket modernnek és korszerűnek tartanak). A kevés jó példa hátterében zeneileg művelt, az egyházzenét maga is művelő lelkész áll.

Jelenleg egy átlagos református gyülekezet zenei igényeinek kielégítésére elegendő a nyári kántorképzőkön megszerzett tudás.

A református kántorképzés rövid áttekintése

1965–1990-ig a kántorképzés egy nyári tanfolyam keretében, Magyarországon csak Debrecenben zajlott. A tanfolyamokra az anyaországi hallgatók mellett határon túlról is érkeztek. Az igény annyira megnőtt, hogy 1990-től a kántorképző kettős székhelyű tanfolyammá vált, Debrecen mellett a másik székhely Budapest lett. Változás volt a korábbiakhoz képest az is, hogy a kántorképző kiegészült kántortovábbképző tanfolyammal is.

1991-től ismét kibővült a tanfolyam pápai székhellyel, 1993–1997-ig Sárospatakon, majd 1998-tól napjainkig Miskolcon is tartanak kántorképző tanfolyamokat. Az elsőként Pápán —próbaként— elindított előképző a legkisebbeknek (az általános iskola alsó tagozatos tanulóinak) adott lehetőséget a tanfolyamba való egyhetes bekapcsolódásra.

A kántorképzők tanárai a Debrecenben kialakított alapelvek és szellemiség jegyében tanítanak ma is Budapesten, Miskolcon és Pápán.

A diákok nyolc csoportban tanulják a különböző zenei tárgyakat A1-től D2 szintig. A D2-es csoportba járók kántorvizsgát tesznek a tanfolyam végén, ők kántori oklevelet kaphatnak. Egy átlagos képességű hallgató akár 4 év (nyár) alatt eljuthat a kezdettől a kántori szolgálat elvégzéséhez szükséges zenei képzettségig. Ez nagyban függ az előképzettségtől, hogy ki-ki milyen fokról indul, és milyen iramban képes haladni.

A tanfolyamon oktatott tantárgyak két főtárgy köré csoportosulnak. Ezek: hangszerjáték —orgonán vagy harmóniumon— és gyülekezeti ének. Hozzájuk kapcsolódó tárgyak: harmónium- és orgonaismeret, szolfézs, illetve zeneelmélet, zenetörténet, himnológia, énektanítás, karvezetés. Kiegészítő foglalkozás a hangképzés, amelyen a helyes éneklés technikáit sajátíthatják el a tanulók.

A tanfolyam végén mindenkinek be kell számolnia a három hét alatt szerzett tudásából, a vizsgákon elért osztályzatok kerülnek az oklevelekre, amelyeket az utolsó napon kapnak meg a tanulók. Egy ilyen oklevél megszerzése egy szint elvégzéséről szóló bizonyítvány.

A kezdetben egységesen háromhetes képzés mára sajnos a legtöbb helyen két és fél, máshol csak két hétre csökkent. Félő, hogy szakmai szempontból

ezekre a tanfolyamokra nézve (a háromhetesre is, de még inkább a kéthetesre) újra időszerűvé válnak Csomasz Tóth Kálmán és Gárdonyi Zoltán 1965-ben megfogalmazott gondolatai: „Rövidségüknél és egyéb körülményeiknél fogva alig nyújthatnak [nyújthatnak] többet, mint azonos szolgálatot vállalók találkozásának és sommás eligazításának, valamint egyházi kórusművek megismerésének a lehetőségét.”⁴

A nyári kántorképző tanfolyamok hatékonyságához próbál segítséget nyújtani a hallgatóknak az évközi kántortovábbképzés az ország több helyszínén is, egyelőre régióként más-más szerkezettel, de egységes törekvésekkel. Az évközi alkalmak elsődleges célja éppen az, hogy folyamatosságot biztosítson a két nyári tanfolyam között, s így megfelelő bázisa és háttere lehessen egy rövid, akár kéthetes intenzív nyári képzésnek.

További célja az, hogy lehetőséget adjon a tanulásra, továbbfejlődésre azoknak is, akik bár szeretnének, de különböző okokból mégsem tudnak eljutni egy-egy nyári kántorképzőre. Éppen ezért a gyakorlatorientált, olykor személyre szabott képzést nyújtó évközi alkalmak hathatós segítséget nyújtanak a kántori képesítéssel, oklevéllel nem rendelkező, vagy már annak birtokában kántori szolgálatot teljesítőknek a továbbfejlődésben. Erre országsszerte igény mutatkozik a gyülekezeti kántorok részéről.

Ugyanakkor szembesülünk azzal a ténnyel is, hogy egyházunkban a kántori (orgonista, kórusvezetői, énekvezéri) szolgálatot végzők nagy része a szabadidejükben orgonáló, de más foglalkozású gyülekezeti tagok köréből kerülnek ki, akik bár rászorulnának, nem élnek ezekkel a lehetőségekkel. Az ő képzésük (akár az alapoktól kezdve) lenne tehát a legelső és legfontosabb feladat.

Gárdonyi Zsolt idevágó gondolatait idézve: „Az egyházzene, és ezzel együtt a kántorképzés személyi és tárgyi feltételeinek biztosítása ugyanolyan fontos feladat, mint az, hogy vasárnaponként mindenütt igényes, szakmailag kifogástalan prédikáció hangozhassék el. Ennek megfelelően a lelkészképzés sem kéthetes nyári kurzusokon zajlik le, és az igemagyarázat vagy a lelkigondozás feladatát sem jószándékú amatőrök látják el a szabadidejükben. Természetesen az is világos, hogy nem lehet minden gyülekezetben főiskolai végzettségű orgonistát alkalmazni. Az egyházzene szakmai autonómiájának felismerése és tiszteletben tartása azonban nem pénzkérdés, hanem csupán akarat és hozzáállás kérdése.”⁵ — mind a gyülekezet, mind a lelkész, mind az egyházzenei szolgálattévő részéről.

Szeretnénk elérni, hogy a gyülekezetek a képzett, diplomás kántorokat várják, akik igényes zenei élményt nyújtva segítik a gyülekezet tagjait Isten igéjének jobb megértésében.

⁴ CSOMASZ TÓTH Kálmán — GÁRDONYI Zoltán: „Énekreform és kántorképzés”, *Református Egyház* (1965) 219–222. Repr. in *Hagyomány és haladás*. Bp. 2003. 149–155.

⁵ GÁRDONYI Zsolt: „Kántorképzés — tágabb összefüggésekben nézve”, in (szerk. DÁVID István): *Merre tovább kántorképzés? Gondolatok egy konferencián. Nagykőrös, 2012. október 5. Tanulmánykötet*. Károli Gáspár Református Egyetem—L'Harmattan Kiadó, Budapest.